

การสื่อสารความหมายไม้เรียวของครูในภาพยนตร์ไทย

Communication Meanings of The Stick Used for Discipline by Schoolteachers in Thai Films

พิมพนัส คงสุข¹ และ สมสุข หินวิมาน²

Pimnapas Kongsook and Somsuk Hinviman

Corresponding author, E-mail: pimnapas.kongsook@gmail.com

Received : August 9, 2021

Revised : April 7, 2022

Accepted : April 20, 2022

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การสื่อสารความหมายไม้เรียวของครูในภาพยนตร์ไทย” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการศึกษาผ่านการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารความหมายไม้เรียวของครูในภาพยนตร์ โดยแบ่งการศึกษออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาโครงสร้างการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการใช้ไม้เรียวในสถานศึกษาและการศึกษาการประกอบสร้างสัญลักษณ์และความหมายของไม้เรียวของครูในภาพยนตร์ โดยแบ่งออกเป็นภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ 1) สวัสดิ์คุณครู (2520) 2) ครูหา หนูเหงา (2521) 3) สวัสดิ์ไม้เรียว (2525) 4) ครูเสือ (2527) 5) ครูไหวใจร้าย (2532) 6) ม.6/2 ห้องครูวารี (2537) และภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ 1) สามชุก (2551) 2) สิ่งเล็ก ๆ ที่เรียกว่ารัก (2552) 3) วัยเบิ่ง นักเลงขาสั้น (2557) 4) คิดถึงวิทยา (2557) 5) ฟ.ฮีแลร์ (2558) 6) ฉลาดเกมส์โกง (2560)

ผลวิจัยพบว่าภาพยนตร์ในยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ได้ปลูกฝังความชอบธรรมให้กับอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้ เพราะไม้เรียวครู” แก่ผู้ชม ให้

ครูสามารถใช้อำนาจผ่าน “ไม้เรียว” ที่เป็นเครื่องมือพิทักษ์คุณธรรมที่ใช้ในนามของเจตนาที่ดี จากสูตรสำเร็จในการวางโครงเรื่องและบทบาทให้ครูเป็นตัวละครสำคัญที่เป็นผู้แก้ไขปัญหาหลักของนักเรียนในภาพยนตร์ ทำให้เกิดการยอมรับในตัวครูและยอมรับการใช้ไม้เรียวของครู

ส่วนภาพยนตร์ในยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 บทบาทของไม้เรียวที่ปรากฏในภาพยนตร์ได้ลดน้อยลงมาก หรือภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นเพื่อเชิดชูครูก็เป็นภาพของตัวละครครูที่สามารถช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จได้โดยไม่มีการใช้ไม้เรียว ทำให้สังคมเริ่มเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นว่าครูที่ดีที่สามารถสั่งสอนนักเรียนให้เป็นคนดีได้ อาจไม่จำเป็นต้องใช้ไม้เรียว แต่อย่างไรก็ตามภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ก็ยังคงสร้างความชอบธรรมให้กับไม้เรียว ด้วยการให้ตัวละครครูฝ่ายดีบางตัวยังคงเลือกใช้การลงโทษด้วยไม้เรียวอยู่ ทำให้อำนาจของไม้เรียวยังคงมีความชอบธรรมอยู่ในยุคปัจจุบันที่ถูกปรากฏให้เป็นเครื่องมือแห่งอำนาจ (Tool of Power) ของครูฝ่ายดีเช่นเดียวกับในอดีต ซึ่งเป็นการส่งต่อชุดความคิดและอุดมการณ์ให้สังคมยอมรับระบบอำนาจนิยมในโรงเรียนที่กระทำในนามของความหวังดีได้อย่างแนบเนียนผ่านสื่อภาพยนตร์

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Master's of degree Mass Communication, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University

² รองศาสตราจารย์ ดร. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Associate Professor, Dr., Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University

คำสำคัญ: การสื่อสารความหมาย, ไม่เรียว, ครู, นักเรียน, ภาพยนตร์ไทย

Abstract

This thesis studied communication meanings of the stick used for discipline by schoolteachers in Thai films. Qualitative research was done with textual analysis, with the study divided into two parts: examining Thai film narrative structure related to the use of corporal punishment with a stick in educational institutions and analyzing semantic communication of the stick as used by teachers in films. Movies were grouped into six released before issuance of the Regulation of the Teachers Council of Thailand on Professional Standards and Ethics, B.E. 2548 (2005; Regulation) and six after. The former group comprised 1) Hello Teacher (1977); 2) Teacher, I'm Lonely (1978); 3) Hello Stick (1982); 4) Kru Suea (1984); 5) Kru Whai, Mean Teacher (1989); and 6) M. 6/2 Habitación Kru Waree (1994). The latter group comprised 1) Sam Chuk (2008); 2) A Little Thing Called Love (2009); 3) Dangerous Boys (2014); 4) The Teacher's Diary (2014); 5) F. Hilaire (2015); and 6) Bad Genius (2017).

Results were that before the 2005 Regulation, films justified the ideology of students behaving because of the teacher's stick, persuading audiences to enable teachers to exercise their power through the stick as an instrument of moral protection used with good intentions. Storylines and teachers as protagonists solving student problems created acceptance for didactic corporal punishment. After the 2005 Regulation, the use of the stick onscreen was significantly reduced, in films honoring teachers who helped students without beating them. These movies help build societal awareness that good teaching need not equate with corporal punishment.

However, films after the 2005 Regulation still legitimize such methods by having positively depicted teacher characters opt for corporal punishment, justifying the use of the stick even today as an inheritance of admirable instruction techniques of the past. In this way, societal ideas and ideologies are

communicated intergenerationally to accept educational authoritarianism systems in the name of goodwill as realistically portrayed on film.

Keywords: Communication Meaning, Stick, Corporal Punishment, Discipline, Teacher, Student, Thai Films

บทนำ

“ครู” ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนนักเรียน โดยมีหน้าที่ให้ความรู้ ปูทาง คัดกรอง กล่อมเกลาคณะธรรมจริยธรรม รวมถึงทักษะต่าง ๆ ในการทำงานและการดำรงชีวิตในอนาคตของนักเรียน สังคมไทยได้ให้ความเคารพนับถือ อาชีพครู ว่าเป็นผู้มีความรู้มากพอที่จะอบรมสั่งสอนนักเรียน และผู้เป็นครูต้องมีจิตใจที่เมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี มีอุดมการณ์ เป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนได้ยึดถือปฏิบัติตามครู โดยเห็นได้จากประเพณีวันครูแห่งชาติ ที่จัดขึ้นทุกวันที่ 16 มกราคมของทุกปี เพื่อระลึกถึงพระคุณของครูที่อบรมสั่งสอนให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้รู้วิชาทั้งด้านความรู้ และมีจริยธรรมอันดี รวมถึงเทิดทูนในความเสียสละของผู้ประกอบวิชาชีพครู (ประกาศสำนักคณะรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดวันครู วันกสิกร และวันแพทย์. 2499, ธันวาคม 11). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 73. หน้า 3688.)

ซึ่งการทำโทษก็มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน ยืนคาบไม้บรรทัด หรือ วิ่งรอบสนาม แต่การทำโทษรูปแบบหนึ่งที่เหล่านักเรียนกลัวที่สุดและเป็นวิธีการทำโทษที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายก็คือ การ “ตีด้วยไม้เรียว” ที่ถูกกำหนดให้เป็นบทลงโทษนักเรียนในระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการปี 2515 (ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิธีลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2515. 2515, เมษายน 22). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132. หน้า 141-144.) โดยกำหนดลักษณะของไม้เรียวและรูปแบบการใช้ไว้ว่า ไม้เรียวต้องมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางไม่เกิน 0.7 เซนติเมตร และตีไม่เกิน 6 ทีดติดต่อกัน ซึ่งในสังคมไทยก็มีการเชื่อถือในอุดมการณ์ “ไม้เรียวสร้างคน” “เป็นคนดีได้เพราะไม้เรียวครู” มาอย่างยาวนานว่าคนที่ประสบความสำเร็จล้วนผ่านการถูกตีด้วยไม้เรียวให้รู้จักผิดชอบชั่วดีจนกลายเป็นคนดีกันทั้งนั้น

การลงโทษนักเรียนด้วยการ “ตี” ในปัจจุบัน จึงถือว่าทำผิดต่อระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิธีลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2548 (ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิธีลงโทษนักเรียนนักศึกษา. 2548, เมษายน 26). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอนพิเศษ 35 ง. หน้า 18.) ที่บัญญัติวิธีลงโทษนักเรียนไว้เพียง 4 วิธี คือ การว่ากล่าวตักเตือน

การตัดคะแนน การทำทัณฑ์บน การทำกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยห้ามลงโทษนักเรียนด้วยวิธีรุนแรง ให้คำนึงถึงอายุนักเรียนหรือนักศึกษาและความร้ายแรงของพฤติกรรม เพื่อแก่นิสัยและความประพฤติไม่ดีของนักเรียนหรือนักศึกษาให้รู้สำนึกในความผิด ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนระเบียบกระทรวงศึกษาธิการให้ยกเลิกการใช้ไม้เรียวนั้นมีเหตุผลว่าเด็กควรได้รับการคุ้มครองให้พ้นจากการกระทำที่รุนแรงทุกรูปแบบ ทั้งนี้มีหลายฝ่ายที่ออกมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการใช้ไม้เรียว ทั้งด้านที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยกลุ่มที่เห็นด้วยมองว่า ไม้เรียวสามารถสร้างให้เด็กเป็นคนดีได้ เนื่องจากเด็กบางคนแค่พูดตักเตือนอาจไม่ได้ผล ต้องลงโทษด้วยการตีเท่านั้น ในกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย มีความคิดเห็นว่าการลงโทษด้วยการตี เป็นการลงโทษที่รุนแรงเกินไปทั้งทางร่างกายและจิตใจ ควรใช้เหตุผลในการพูดคุยกับเด็กให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันจะดีกว่า

สังคมจึงเกิดเป็นคำถามขึ้นว่าแล้วครูควรลงโทษนักเรียนแบบใด จึงจะอยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งคำตอบที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด ในอุดมคติของสังคมในปัจจุบันก็คือ ครูควรมีจิตสำนึกของความเป็นครูอันเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ครูควรตระหนัก ถึงแม้ว่าจะออกมาในรูปแบบของการเขียนตักเตือนนักเรียน แต่หากทำโทษด้วยความมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนสำนึกผิดชอบชั่วดี นักเรียนหรือผู้ปกครองอาจจะยอมรับได้ เพียงแต่การเขียนตักเตือนหรือลงโทษเกินกว่าเหตุโดยใช้อารมณ์ส่วนตัวเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม

ภาพของการใช้ไม้เรียวส่วนใหญ่ที่เราพบเห็นได้บ่อยครั้งในชีวิตจริง ไม้เรียวก็ได้ปรากฏอยู่ในสื่อต่าง ๆ มากมาย เช่น ภาพยนตร์ไทยที่เกี่ยวกับชีวิตในโรงเรียนของครูหรือนักเรียนที่มักจะมีการปรากฏของ “ไม้เรียว” อยู่เสมอ เช่น ภาพของครูที่ลงโทษนักเรียนด้วยการตีด้วยไม้เรียว และนักเรียนที่มีท่าทีหวาดกลัวเมื่อถูกครูตี หรือเห็นครูตีเพื่อนของตน แสดงให้เห็นว่า ไม้เรียวเป็นสัญลักษณ์ของความน่าเกรงขาม และเป็นอุปกรณ์ประจำตัวของครูที่มีความเข้มงวดกับนักเรียน ซึ่งในตอนจบของภาพยนตร์หลาย ๆ เรื่อง ครูที่เข้มงวดและนักเรียนก็จะสามารถทำความเข้าใจกันได้ว่าที่ครูดุ ครูตีก็มาจากความห่วงใย ใส่ใจนักเรียน อยากให้นักเรียนเป็นคนดีไม่ประพฤติผิดก็ตาม ทำให้นักเรียนหรือผู้ปกครองเกิดการยอมรับการใช้ไม้เรียวของครู

ดังนั้น การศึกษา “ไม้เรียวของครู” ผ่านภาพยนตร์ไทยในแต่ละยุคสมัยมีความสำคัญในการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและมุมมองเกี่ยวกับไม้เรียวและการลงโทษนักเรียนของคนในยุคสมัยที่แตกต่างกันอย่างไร เนื่องจาก “สื่อภาพยนตร์” มีความสามารถในการกำหนดมุมมองที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ

และยังเป็นตัวติดตั้งความคิดและอุดมการณ์ที่มีต่อไม้เรียวให้แก่ผู้รับสารอีกด้วย เช่น ภาพยนตร์ไทยในยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิธีลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2548 อาจปลุกฝังอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้ เพราะไม่เรียวครู” ให้กับผู้ชม ผ่านฉากการกราบไหว้ไม้เรียว ฉากการชื่นชมครูผู้ใช้ไม้เรียว ทำให้ผู้ชมเกิดการยอมรับในการใช้ไม้เรียว และยอมรับครูที่ใช้ไม้เรียวว่าเป็นครูที่ดี งานวิจัยนี้เป็นเสมือนการถอดรหัสความคิดและมุมมองในการประกอบสร้างความหมาย สัญลักษณ์ของไม้เรียวในภาพยนตร์ ซึ่งอาจทำให้วงการภาพยนตร์ไทยและผู้ชมเกิดการวิเคราะห์และรู้เท่าทันการปลุกฝังอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในภาพยนตร์มากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความสัญลักษณ์และความหมายของไม้เรียวในภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิธีลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2548
2. เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความสัญลักษณ์และความหมายของไม้เรียวในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิธีลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2548

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ คือการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความหมายของไม้เรียว จากตัวบทในภาพยนตร์ (Textual analysis) โดยใช้แนวคิดสัญลักษณ์และการสร้างความหมายเป็นแนวทางในการศึกษาและเก็บข้อมูล และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยใช้แนวคิดเรื่องทฤษฎีการลงโทษและร่างกายใต้บังคับการ และแนวคิดเรื่องสัญศาสตร์ในการวิเคราะห์

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การสื่อสารความหมาย หมายถึงวิธีการประกอบสร้างความหมายไม้เรียวของครูผ่านสื่อภาพยนตร์

บริบททางสังคม หมายถึงค่านิยม ความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจ กฎหมายของสังคมในยุคสมัยที่ภาพยนตร์ที่นำมาศึกษาได้ถูกสร้างขึ้น

โครงสร้างการเล่าเรื่อง หมายถึงองค์ประกอบของภาพยนตร์ โดยประกอบด้วย โครงเรื่อง แก่นเรื่อง และฉากที่มีการลงโทษในภาพยนตร์

ไม่เรียว เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับลงโทษนักเรียนด้วยวิธีการตีที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ไทย โดยมีผู้ใช้คือตัวละครครูเท่านั้น

ผลการวิจัย

วิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ไทยที่นำมาศึกษา

จากผลการศึกษาโครงสร้างการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ไทยที่นำมาศึกษา พบว่าโครงเรื่องของภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 มีขั้นตอนการเล่าเรื่องที่เริ่มจากการนำเสนอปัญหา แนะนำตัวละครครูผู้แก้ไขปัญหาที่เป็นครูที่มีอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” ตามด้วยการพัฒนาปัญหาที่ทำให้ครูมีการลงโทษนักเรียนจนเกิดการฟ้องร้อง ในขณะเดียวกัน นักเรียนก็พบเจอกับปัญหาใหญ่ในชีวิตที่ไม่มีใครยื่นมือเข้ามาช่วยได้นอกจากครู จนเมื่อครูช่วยคลี่คลายปัญหาได้ ในตอนจบ ทุกคนก็จะยอมรับในตัวครู เชิดชูพระคุณครูที่เป็นผู้ช่วยเหลือนักเรียน รวมถึงยอมรับการลงโทษหรือการใช้ไม่เรียวของครูด้วย ซึ่งแก่นเรื่องหลักจะเน้นถ่ายทอดเรื่องราวความพยายาม ความตั้งใจในการอบรมสั่งสอนนักเรียนผ่านมุมมองของครู และฉากที่มีการลงโทษในภาพยนตร์ก็มักจะอยู่ในโครงเรื่องหลัก (main plot) ที่ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องและส่งผลกระทบต่อชีวิตของตัวละคร แต่โครงเรื่องของภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 การเล่าเรื่องจะเริ่มจากการนำเสนอปัญหาในชีวิตนักเรียนเช่นกัน แต่ภาพยนตร์บางเรื่อง นักเรียนมักเป็นผู้แก้ไขปัญหาเอง โดยที่ครูไม่ค่อยมีบทบาทในการช่วยแก้ไขปัญห แต่ภาพยนตร์บางเรื่องที่มีตัวละครครูมาช่วยแก้ไขปัญหาก็จะมีการดำเนินเรื่องคล้ายกับภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ที่ครูเข้ามาช่วยเหลือได้สำเร็จ ในตอนจบก็จะมีการเชิดชูครูเช่นกัน เพียงแต่ครูผู้นั้นอาจไม่จำเป็นต้องเป็นครูที่ใช้ไม่เรียวมาก่อน แก่นเรื่องหลักมักจะถ่ายทอดออกมาในมุมมองของนักเรียน โดยถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตในวัยเรียนในหลาย ๆ ด้าน เช่น ความรักในวัยเรียน ความศึคะนองในวัยรุ่น รวมถึงการต่อสู้ดิ้นรนกับปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด และฉากที่มีการลงโทษด้วยไม่เรียวในภาพยนตร์ก็มักจะปรากฏในโครงเรื่องย่อย (sub plot) ที่ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่องหลัก ซึ่งภาพยนตร์ส่วนใหญ่ทั้งในยุคก่อนและหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 มักจะเป็นภาพยนตร์แนวรามา ซึ่งทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์ใกล้เคียงกับโลกความเป็นจริงหรือ

สามารถเกิดขึ้นในโลกความเป็นจริงได้ และในฉากการใช้ไม่เรียวก็นักไม่มีการใช้ Effects พิเศษมาช่วย โดยการใช้แสงและสีที่สมจริงในฉาก และไม่มีเสียงดนตรีแทรกมากนัก ในขณะที่ครูกำลังลงโทษนักเรียนด้วยการตี โดยจะมีเสียงประกอบเพียงแค่เสียงไม้เรียวที่ฟาดกระทบกันหรือร่างกายของนักเรียน และเสียงร้องไห้จากนักเรียนเท่านั้นเพื่อสื่อให้เห็นถึงความ Realistic ว่าเหตุการณ์เช่นนี้ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกินจริง แต่เป็นเหตุการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง

วิเคราะห์การสื่อสารความหมายการใช้ไม่เรียวในภาพยนตร์

ผลการศึกษาลักษณะของไม้เรียวที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยทั้งยุคก่อนและหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 พบว่าไม้เรียวถูกสร้างขึ้นให้มีลักษณะทางกายภาพตามมายาคติที่สังคมรับรู้ และอยู่ภายใต้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการที่ได้บัญญัติไว้ให้ใช้ในโลกชีวิตจริง ซึ่งตัวละครครูก็มีการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการอย่างเคร่งครัดทั้งในแง่ของลักษณะของไม้เรียว จำนวนการตี และสถานที่ในการตีที่เป็นไปตามข้อกำหนดที่ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2515 และสัญญาที่ปรากฏของไม้เรียวนอกเหนือจากความหมายของเครื่องมือที่ใช้ในการลงโทษแล้ว ก็ยังเป็นสัญลักษณ์แสดงศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้ผู้ที่เชื่อในคต “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” ประสบความสำเร็จในชีวิตเมื่อเติบโตขึ้น ที่ต้องกลับมากราบไหว้บูชา ส่วนการปรากฏของไม้เรียวในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 เริ่มลดน้อยลงและถูกแทนที่ด้วยวิธีการลงโทษรูปแบบอื่นมากขึ้น

ตัวละครครูที่เป็นผู้ทำโทษในภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 มักเป็นครูประเภทที่มีอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” ยืนหยัดในการใช้ไม่เรียวในการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนเป็นคนดี ซึ่งภาพยนตร์มักสื่อให้เห็นว่าเป็นครูที่มักมีนิสัยทุ่หมัดกับอาชีพครู รักและหวังดีกับนักเรียนอย่างจริงใจ แต่ต้องเข้มงวดกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเติบโตเป็นคนดี ส่วนในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ตัวละครครูผู้ลงโทษหลักก็ยังคงเป็นครูที่มีอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” แต่ภาพยนตร์อาจไม่ได้สื่อถึงการยกย่องศรัทธาในการใช้ไม่เรียวมากนัก เพียงแต่การใช้ไม้เรียวอาจเป็นวิธีลงโทษหลักหรือเลือกใช้เป็นวิธีแรกของครู

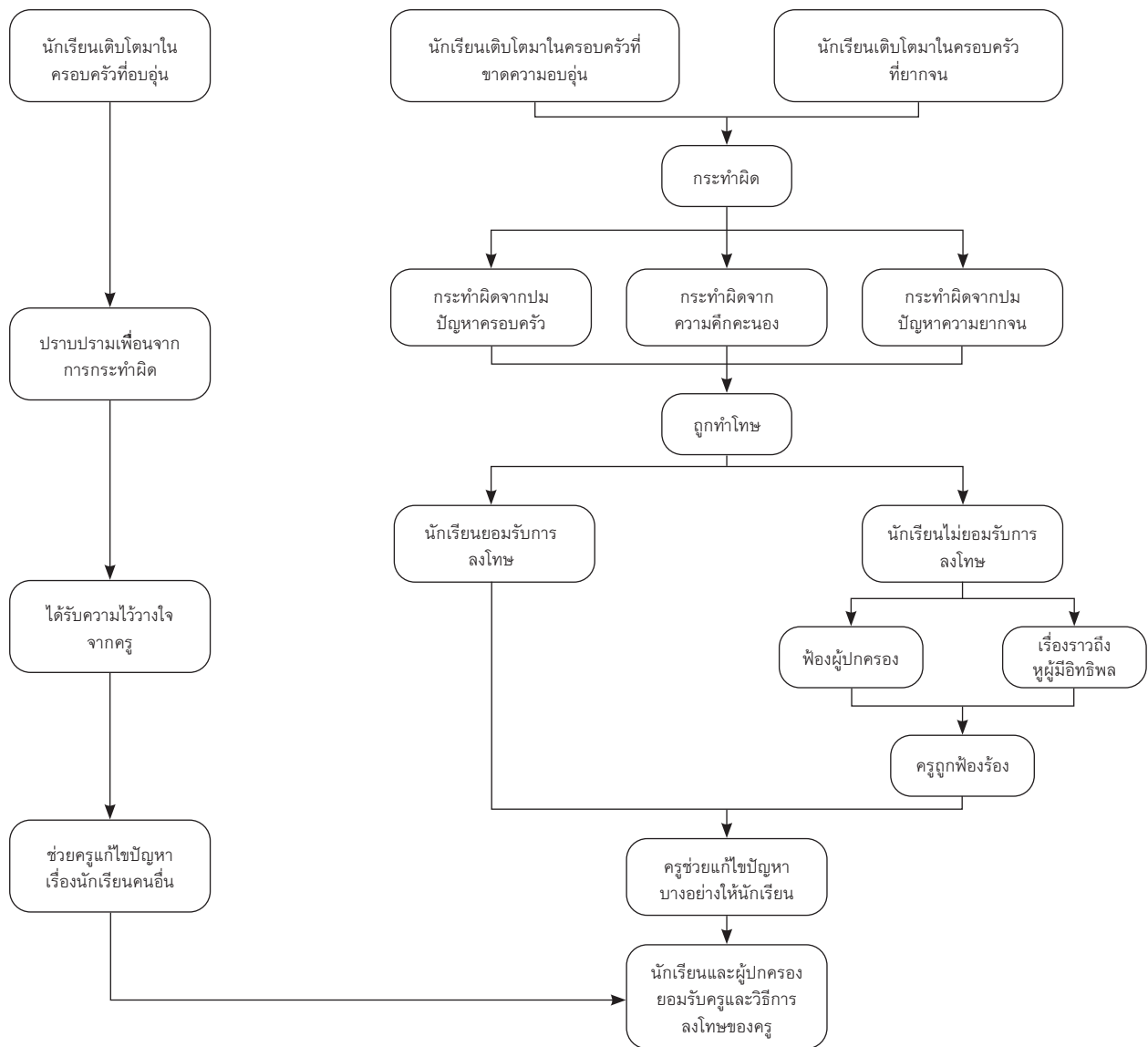
ส่วนตัวละครนักเรียนที่ถูกทำโทษ ภาพยนตร์ในยุคก่อนและหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 พบว่าเหล่านักเรียนที่ได้กระทำผิดจนได้รับการลงโทษ ล้วนแต่มี

ปมปัญหาหรือปมด้อยในชีวิตต่าง ๆ เช่น ขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว กำพร้าพ่อแม่ หรือครอบครัวมีฐานะยากจนมาก จนก่อให้เกิดการกระทำผิด แต่ในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ปมปัญหาในชีวิตของนักเรียนมีระดับที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การอยู่ในครอบครัวที่เผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงโอกาส โดยประเภทการกระทำผิดในภาพยนตร์ยุคก่อนและหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 มีตั้งแต่การกระทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น การมั่วสอย การโดดเรียน จนถึงการกระทำผิดกฎหมาย เช่น ทะเลาะวิวาท เสพยาเสพติด เป้าหมายในการลงโทษในภาพยนตร์ยุคก่อนและหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 มีความเหมือนกันในแง่ของการสั่งสอนให้เช็ดหลาบท่อการกระทำผิด ให้นักเรียนรู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่กระทำความผิดซ้ำ และมีการชี้แนะแนวทางที่ดีให้นักเรียนนำไปปฏิบัติเช่นกัน แต่ในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 จะเห็นว่านอกจากความตั้งใจในการสั่งสอนให้นักเรียนเกิดความเช็ดหลาบท่อการกระทำผิด ครูยังมีความคาดหวังให้มีการแบ่งภาระหน้าที่การดูแลนักเรียนระหว่างผู้ปกครองและครูที่แตกต่างกับภาพของครูในภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ที่ครูจะยอมแบกรับความหวังจากผู้ปกครองและให้คำมั่นสัญญาว่าจะช่วยเหลือดูแลประดุจลูกหลานของตน หรือพยายามแบกรับภาระการดูแลทั้งหมดไว้ที่ครูแต่เพียงผู้เดียว หลังจากครูลงโทษนักเรียนที่กระทำผิดแล้ว ภาพยนตร์ในยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 พบว่า ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการลงโทษของครูในตอนต้นเรื่องจนถึงกลางเรื่องมักปรากฏภาพของการไม่ยอมรับ หรือไม่เข้าใจกันระหว่างครูกับนักเรียน เช่น เกิดการฟ้องร้องจากการลงโทษด้วยไม้เรียว เนื่องจากผู้ปกครองคิดว่าเป็นการกระทำที่รุนแรงเกินไป หรือการลงโทษด้วยไม้เรียวของครูทำให้เกิดการขัดผลประโยชน์ต่อผู้มีอิทธิพล แต่ในตอนจบ หลังจากที่ครูช่วยแก้ไขปัญหให้กับนักเรียน ก็พิสูจน์ได้ว่าครูมีเจตนาที่ดีต่อนักเรียน และก่อให้เกิดการสำนึกของนักเรียนหรือผู้คนที่เคยคิดต่อต้านครูในช่วงแรก ให้กลับมาเข้าใจกัน และยอมรับในตัวครูและการลงโทษของครูในที่สุด ส่วนในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ไม่ค่อยปรากฏฉากที่มีการขัดขืนการลงโทษจากนักเรียนหรือผู้ปกครองมาก

นัก เนื่องจากในการลงโทษแต่ละครั้งของครู มักมีการพูดคุยตกลงกับผู้ปกครองถึงเหตุผลและระดับการลงโทษหากมีการกระทำผิดครั้งต่อไปที่ค่อนข้างชัดเจน ทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถโต้แย้งอะไรได้มากนัก เนื่องจากมีการตกลงกันไว้แล้ว ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งคือการที่นักเรียนหรือผู้ปกครองอยู่ในสถานะที่ด้อยอำนาจมากกว่า จึงไม่มีสิทธิ์มีปากมีเสียงกับครู โดยเฉพาะครูระดับสูง เช่น ครูใหญ่ ผู้อำนวยการ จึงกลายเป็นภาพของการยอมรับการลงโทษให้เห็นตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่อง แต่ในขณะเดียวกัน การขัดขืนของนักเรียนบางส่วนที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นเรื่อง หากไม่มีการแสดงออกถึงความรักและหวังดีจากครูให้เห็น นักเรียนก็ยังคงขัดขืน ต่อต้านในการลงโทษ รวมถึงตัวครูด้วยจนถึงตอนจบของเรื่อง

สรุปและอภิปรายผล

ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาในยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 มีรูปแบบการดำเนินเรื่องและเนื้อหาที่เริ่มต้นจากครูผู้มีอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้ เพราะไม่เรียวครู” ที่ใช้ไม้เรียวในการลงโทษจะถูกฝ่าย “ตัวร้าย” เช่น พวกนักเรียนเกเรหรือผู้มีอิทธิพลที่ถูกขัดผลประโยชน์ต่อต้านที่มองว่าการใช้ไม้เรียวเป็นการกระทำที่โหดร้าย ล้าสมัย ต่อมาภาพยนตร์ก็จะฉายให้เห็นว่าครูผู้ที่ไม่เรียว แท้จริงแล้วเป็นครูที่รักและหวังดีกับนักเรียน การตีของครูมาจากเจตนาที่ดีเพื่อให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในตอนจบ เมื่อครูสามารถเข้าไปช่วยเหลือนักเรียนได้สำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเล็กน้อย เช่น ปัญหาภายในครอบครัว จนถึงปัญหาที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นภารกิจเสี่ยงชีวิตก็ตาม จึงเป็นความชอบธรรมที่ภาพยนตร์นำเสนอให้เห็นว่าครูผู้ที่ไม่เรียวเป็นผู้มีพระคุณต่อนักเรียนที่ช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงใจ ทำให้นักเรียนที่เคยทำตัวเกเร พ่อแม่ผู้ปกครอง รวมถึงผู้มีอิทธิพลที่เคยตั้งตนเป็นปรปักษ์กับครู กลับตัวกลับใจมาเป็นฝ่ายสนับสนุนครู รวมถึงสนับสนุนการใช้ไม้เรียวของครูด้วย เพราะเป็นการกระทำที่มาจากเจตนาที่ดีและนำไปสู่ผลลัพธ์ในการสร้างคนให้เป็นคนดีในสังคมได้ นอกจากนี้ ภาพยนตร์ส่วนใหญ่ในยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ยังถูกฉายจากมุมมองของ “ครู” ที่สื่อให้เห็นถึงความยากลำบาก ความพยายาม มุ่งมั่นในการอบรมสั่งสอนนักเรียน ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกชื่นชมและเห็นใจครู

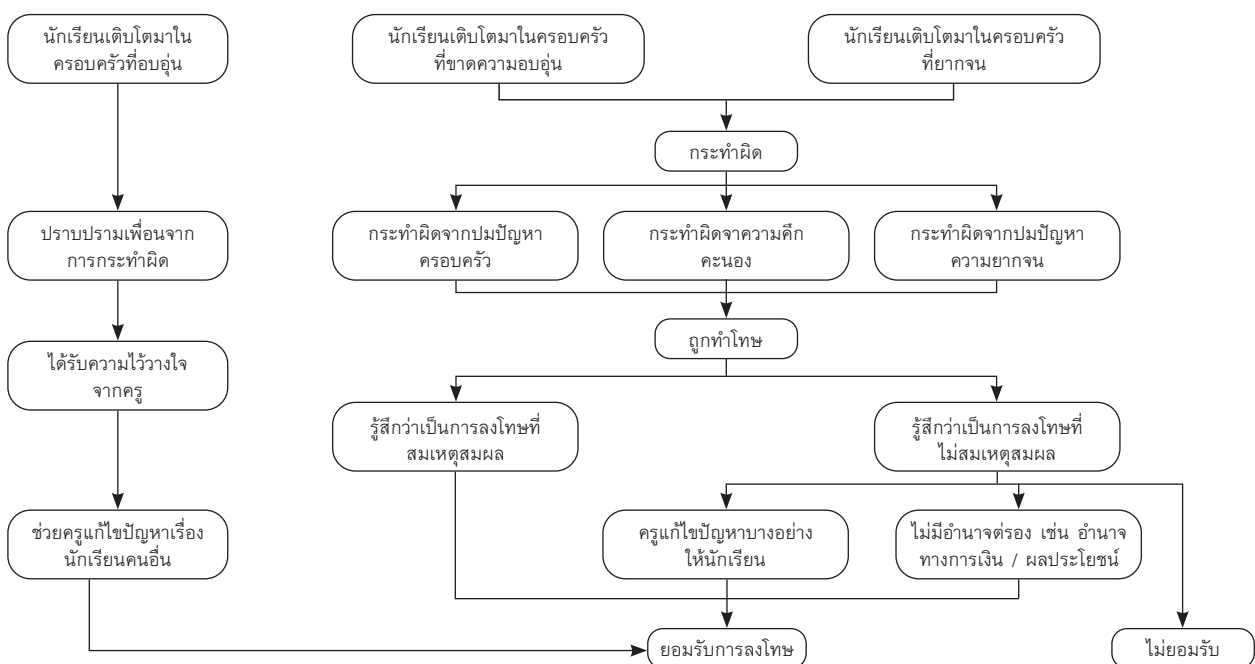
ภาพที่ 1 เส้นทางที่ยอมรับอำนาจของภาพยนตร์ยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548
ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย พิมพ์นภัส คงสุข

ผลผลิตจากภาพยนตร์จึงอาจปลูกฝังอุดมการณ์และความคิดขึ้นในสังคมขณะนั้นว่า ครูที่ใช้ไม้เรียวคือครูที่มีเจตนาที่ดีกับนักเรียน และใครก็ตามที่ขัดขึ้นต่อต้านการใช้ไม้เรียว ก็เปรียบเสมือนเป็นพวกตัวร้ายที่ปรากฏในภาพยนตร์ที่คอยขัดขวางหนทางในการสร้างคนให้เป็นคนดีของครู ทำให้สังคมในสมัยก่อน มีการยอมรับการใช้ไม้เรียวกันค่อนข้างมาก ส่วนในภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 แม้ว่าการปรากฏของไม้เรียวจะลดน้อยลงไปมาก โดยถูกแทนที่ด้วยวิธีการลงโทษรูปแบบอื่น และถูกฉายให้เห็นจากมุมมองของ “นักเรียน” เป็นส่วนใหญ่ ในด้านที่นักเรียนต้องเผชิญปมปัญหาต่าง ๆ และพยายาม

แก้ไขด้วยตนเอง โดยที่ครูไม่ค่อยมีบทบาทในการช่วยเหลือมากนัก หรือปัญหาบางอย่างก็อาจจะมาจากสถาบันการศึกษาเสียเอง แต่ภาพยนตร์ก็ยังคงมีการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ไม้เรียวอยู่ โดยนำเสนอถึงเจตนาที่ดีของครูผู้ที่ไม่เรียว ว่าดีด้วยเจตนาที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียน และมีการนำเสนอการลงโทษในบางรูปแบบที่ให้ผลลัพธ์ด้านลบ เช่น การลงโทษด้วยการไล่ออก ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถใช้ชีวิตตามบรรทัดฐานสังคมได้อีก ทำให้ต้องเลือกเดินทางที่ผิดต่อไป หรือการนำเสนอว่าครูที่คิดจะลงโทษด้วยการไล่นักเรียนออก เป็นครูที่ไม่มีจรรยาบรรณความเป็นครู ไม่มีความรักนักเรียนอย่างจริงใจ ซึ่งถูกนำ

เสนอในรูปแบบของการใช้อำนาจที่ไม่มี ความชอบธรรม ต่างกับการใช้ไม้เรียวที่ภาพยนตร์ได้สร้างความชอบธรรม ให้ว่าเป็นการใช้อำนาจที่ชอบธรรม หากมาจากเจตนาที่ดี ของครู หรือการที่ภาพยนตร์ในยุคหลังมีระเบียบกระทรวง ศึกษาธิการปี 2548 หลาย ๆ เรื่อง ได้นำเสนอชีวิตความเป็น อยู่ของครูที่มีความลำบากโดยที่ไม่ได้รับการยกย่อง เชิดชู เช่น พ่อของลิน จากเรื่องฉลาดเกมส์โกง (2560) ภาพยนตร์ได้สื่อให้เห็นว่าการที่เขาเป็นครูผู้ซื่อสัตย์ ไม่เคย ททุจริต ส่งผลให้เขามีฐานะยากจน ต้องพยายามใช้ชีวิต อย่างประหยัด และเริ่มมีการนำเสนอภาพของครูที่เริ่ม ละทิ้งจิตวิญญาณของความเป็นครู เพื่อเอาตัวรอดกับ

การใช้ชีวิตในสังคมความเป็นจริง เช่น การคอร์รัปชั่นค่า แปะะเจ๊าะ ความเหนียวลำที่จะเคียวเชิญนักเรียน เมื่อไม่ สามารถเปลี่ยนแปลงความประพฤติของนักเรียนได้ก็ไม่ได้ ใสใจแก้ปัญหา หรือตัดสินใจไล่นักเรียนออกจากระบบการ ศึกษา ดีกว่าที่จะพยายามสั่งสอน ลงโทษหรือตีนักเรียนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทำให้ภาพของครู ที่ลงโทษด้วยการตี กลายเป็นภาพของครูผู้มีความพยายาม และความมุ่งมั่นที่ต้องการจะสร้างให้นักเรียนเป็นคนดี ซึ่ง ถือการสร้างภาพชอบธรรมให้กับอำนาจการใช้ไม้เรียวของ ครูที่แนบเนียนขึ้น ที่ทำให้ผู้ชมเชื่อว่าครูที่ลงโทษด้วยการตี ล้วนแต่เป็นครูที่มีเจตนาดี รักและหวังดีกับนักเรียนทั้งนั้น

ภาพที่ 2 เส้นทางการยอมรับอำนาจของภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548
ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย พิมพ์นภัส คงสุข

หรือการนำเสนอภาพของครูที่รักและหวังดีกับนักเรียน รวมถึงช่วยแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้สำเร็จ โดยไม่มีการใช้ไม้เรียว ในภาพยนตร์ยุคใหม่ ก็อาจเป็นการตั้งคำถามกับอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้ เพราะไม่เรียวครู” ที่สังคมเชื่อกันมาอย่างยาวนานว่า เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ไม่เรียวยังจำเป็นอยู่หรือไม่ จึงเริ่มเกิดเป็นข้อถกเถียงขึ้นในสังคม ระหว่างผู้ที่เชื่อมั่นในอุดมการณ์ไม้เรียวและผู้ที่มองว่าไม้เรียวไม่ใช่ตัวแปรหลักในการสร้างให้คนเป็นคนดี เช่น เหตุการณ์ครูใช้ไม้เรียวตีนักเรียน ในโรงเรียนแห่งหนึ่งที่ จ.พระนครศรีอยุธยา ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมากมายถึง

การกระทำของครูว่าเป็นการกระทำที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ แต่ในขณะเดียวกัน ทางเว็บไซต์สำนักข่าวมติชนก็ได้รายงานว่ามีบรรดาอดีตลูกศิษย์ของครูผู้นี้เข้ามาเยี่ยมเยียน นำดอกไม้มาให้กำลังใจครูกันอย่างล้นหลามและขอให้ครูอยู่สอนที่โรงเรียนต่อไปเช่นกัน (มติชน, 2563: ออนไลน์)

จึงสรุปได้ว่า ภาพยนตร์เป็นสื่อที่นอกจากจะมีหน้าที่ในการสะท้อนสังคม ความคิด อุดมการณ์ ของคนในแต่ละยุคสมัยจากโลกความจริงให้อยู่ในโลกสัญลักษณ์แล้ว ภาพยนตร์ในยุคก่อนมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ก็ยังเป็นตัวแปรสำคัญในการสื่อสารอำนาจ “ไม้เรียวของครู”

ที่ปลูกฝังความคิดของผู้คนในสังคมให้มีความคิดเห็นไปตามอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” ที่สร้างภาพจำให้คนในสังคมเห็นว่าครูผู้ที่ไม่เรียวเป็นครูผู้ทุ่มเท มีจิตวิญญาณความเป็นครู สมควรแก่การยกย่องเชิดชู และนำเสนอภาพของไม่เรียวในด้านที่มีความศักดิ์สิทธิ์ น่าเกรงขาม และน่าหวาดกลัว เช่นในฉากนักเรียนกราบไหว้บูชาปิดทองไม่เรียว ในภาพยนตร์เรื่องครูเสือ (2527) ที่เป็นการประกอบสร้างสัญลักษณ์และความหมายของไม่เรียวว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องเคารพบูชา และเป็นสัญลักษณ์แทนความรัก และเจตนาที่ดีของครู ซึ่งอาจเป็นการปลูกฝังให้เมื่อเยาวชนที่ได้รับชมถูกครูใช้ไม่เรียวลงโทษในชีวิตจริงก็จะไม่รู้สึกโกรธเคืองครู เพราะเข้าใจไปตามสิ่งที่ภาพยนตร์สื่อออกมาว่าเป็นการกระทำที่มาจากความรักและหวังดี นอกจากนี้ยังทำให้รู้สึกเกรงกลัวในอำนาจของไม่เรียวจนไม่กล้ากระทำความผิดอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จในการใช้อำนาจของครูที่สามารถทำให้นักเรียนประพฤติตนอยู่ในโอวาทจากการที่นักเรียนเกิดความรู้สึกเกรงกลัวและยกย่องเชิดชูครูให้ปกครองตนได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 ก็เริ่มมีการชักนำให้สังคมตั้งคำถาม วิพากษ์วิจารณ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่ภาพยนตร์หยิบมานำเสนอ ทำให้สังคมมีการพัฒนาและมีความก้าวหน้าทางความคิดมากขึ้น เช่น การนำเสนอการทุจริตในโรงเรียนที่มีครูเป็นผู้กระทำผิด ความล้มเหลวไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพครู ที่ผ่านสายตาของนักเรียน รวมถึง

กระแสเชิดชูอุดมการณ์ “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” ได้หายไปจากภาพยนตร์ยุคหลังมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการปี 2548 แม้ว่าจะยังมีภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นเพื่อเชิดชูครูอยู่ก็ตาม แต่กลับเป็นภาพที่ครูสามารถช่วยเหลือนักเรียน หรือประสบความสำเร็จได้โดยไม่มีไม่เรียว ทำให้สังคมเริ่มเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นว่าครูที่ดีที่สามารถสั่งสอนนักเรียนให้เป็นคนดีได้ อาจไม่จำเป็นต้องใช้ไม่เรียวก็ได้ เช่น ในเดือนมกราคม พ.ศ.2563 ได้มีเหตุการณ์ครูใช้ไม่เรียวตีนักเรียน ในโรงเรียนแห่งหนึ่งที่ จ.พระนครศรีอยุธยา ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมากมาย ถึงการกระทำของครูว่าเป็นการกระทำที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ แต่ในขณะเดียวกัน ทางเว็บไซต์สำนักข่าวนิวส์ทีวีก็ได้รายงานว่ามีบรรดาอดีตลูกศิษย์ของครูผู้นี้เข้ามาเยี่ยมเยียนนำดอกไม้มาให้กำลังใจครูกันอย่างล้นหลามและขอให้ครูอยู่สอนที่โรงเรียนต่อไปเช่นกัน ทำให้เกิดกระแสถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันระหว่างผู้ที่เชื่อมั่นในคติ “เป็นคนดีได้เพราะไม่เรียวครู” และผู้ที่ต่อต้านการใช้ไม่เรียวเนื่องจากมองว่าเป็นการใช้ความรุนแรง (นิวส์ทีวี, 2563: ออนไลน์)

แต่อย่างไรก็ตามภาพยนตร์ในยุคปัจจุบันก็ยังคงสร้างความชอบธรรมให้ไม่เรียว ด้วยการให้ตัวละครครูฝ่ายดีบางตัวยังคงเลือกใช้การลงโทษด้วยไม่เรียวอยู่ ทำให้อำนาจของไม่เรียวยังคงมีความชอบธรรมอยู่ในยุคปัจจุบันที่ถูกปรกฏให้เป็นเครื่องมือ (Tool of Power) ของครูฝ่ายดีเช่นเดียวกับในอดีต

เอกสารอ้างอิง

สื่อสิ่งพิมพ์

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2515. (2515,22 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนพิเศษ 35 ง. หน้า 141-144.

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. 2548. (2548,26 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122. หน้า 18-19.

ประกาศสำนักคณะรัฐมนตรี. (2499, 11 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 73 ตอนที่ 103. หน้า 3688

มติชน. (2563). ครูตีนักเรียนหลังน้ำตา' หลังศิษย์เก่าให้กำลังใจโดนย้ายไปช่วยราชการสำนักงานเขต. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2564, จาก https://www.matichon.co.th/local/crime/news_1896728

นิวส์ทีวี. (2563). ย้ายครูพละใช้ไม่เรียวฟาดเด็ก ศิษย์เก่าแห่ให้กำลังใจ. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.newtv.co.th/news/47786>